

Burgers bouwen een nieuw Europa

Kati Van de Velde

Terwijl de Europese Unie worstelt met een afnemend vertrouwen van haar burgers, zien we toch ook veel sprankels hoop rijzen bij de lokale bevolking. Steeds meer burgers richten initiatieven op voor een meer veerkrachtige maatschappij, en bieden alternatieven voor een beter, duurzamer leven in tijden van toenemende onzekerheid.

Volgens haar burgers zijn immigratie, terrorisme, de economische situatie en de toestand van de overheidsfinanciën in de lidstaten de belangrijkste problemen voor de EU. In mindere mate, maar nog steeds in de top 10, vinden we ook werkloosheid en klimaatverandering. Volgens de jongste Eurobarometer denkt maar liefst 54 procent dat hun stem niet telt in de EU. Nieuws over terreurdreiging, vluchtelingencrisissen, besparingen en corruptie schetsen geen rooskleurig beeld van de realiteit waarmee we vandaag geconfronteerd worden. Populisten teren op angst, mensenrechten en vrijheden worden in vraag gesteld en cynisme onder burgers lijkt terrein te winnen.

Terzelfder tijd echter ontsteekt een groeiend aantal burgers vonken van verandering in deze schijnbaar donkere tunnel. Zij ontwikkelen sociaal-ecologische initiatieven om gemeenschappen opnieuw van onderuit op te bouwen, om een duurzamere economie nieuw leven in te blazen en om de banden van solidariteit en zorg aan te halen – terwijl intussen overheden worstelen om onze gemeenschappelijke identiteit uit te dragen.

Overall in Europa ontspruiten zo hoopvolle democratische burgerinitiatieven in snel tempo. En zij maken, al dan niet bewust, vandaag al een verschil, of het nu klein is of groot, door het bouwen van sociale en duurzame alternatieven binnen het huidige neoliberale angstmodel. Zoals zwemmers tegen de stroom, organiseren burgerbewegingen zich om domeinen als productie, financiën, energie en zorg terug in eigen handen te nemen.

Wandelt u met ons mee door Europa? Dan verkennen we samen enkele van deze inspirerende initiatieven, want dit is hoe burgers reageren op het angst- en besparingsbeleid in onze verstoorde maatschappij.

The next big thing will be a lot of small things

*Never before have the possibilities for action been so abundant.
Never before has the potential to interconnect all these actions been so great.
Therefore the time for putting the blame to those in power lays behind us
and the time for kickstarting small but massive action lays in front.*

*In a networked society we, as citizens, have power.
We can influence decision making by posting, forwarding, grouping, choosing
and approving.*

We can reshape our living environment by initiating, exchanging, sharing, improving and building upon what was developed by those who came before us.

*In a networked society the transition to a more sustainable living environment will not only be realized by a handful of large-scale projects that are orchestrated by a few
it will mostly be shaped by a billion of tiny interrelated actions that are initiated by all of us.*

It's now simply up to us to be aware of this new opportunities in order to exploit them to the fullest.

(Thomas Lommée /Intrastructures)

Op maat gemaakt

In het domein van productie vinden we talloze initiatieven terug van burgers die de wegwerpeconomie verwerpen en, los van de overheid, zoeken naar een duurzamer model. Sinds 2011 is *Reciclare Creativa* in Roemenië een mooi voorbeeld waar creatieve recyclage gemeenschappen in staat stelt te evolueren naar een groenere toekomst. Op een hoogst innovatieve manier krijgen gemeenschappen, scholen en culturele ruimten groene, niet-formele opleidingen om wegwerpmateriaal te herwaarderen. Tegelijk worden creatieve professionals zoals architecten en podiumontwerpers aangemoedigd om te werken met gewone burgers om publieke ruimten om te bouwen, en om te groeien door te leren van elkaar.

Een ander voorbeeld, voor wie bijvoorbeeld toch nieuwe meubels nodig heeft: waarom niet bestellen bij een jonge onafhankelijke ontwerper waar ook in de wereld, en je bestelling laten maken in een atelier in je buurt? *Open Desk*, gevestigd in Londen, is een globaal opensourceplatform waar je ontwerpen van over de hele wereld kan downloaden om lokaal te laten maken. Een proces waarbij een directe, persoonlijke aanpak in de plaats komt van een non-transparante globale productieketen. Dit systeem elimineert tijdrovend en duur transport, showrooms en opslagruimte. Door het rechtstreeks kopen van onafhankelijke designers en lokale on-demandmakers, creëer je bovendien meer lokale jobs. Iedereen wint.

Europa is afhankelijk van de massale invoer van niet-hernieuwbare energie zoals gas uit Rusland en olie uit het Midden-Oosten. Miljarden euro's vloeien weg uit onze nationale economie naar deze energievoorzienende mastodonten.

Energie van het volk

Europa is afhankelijk van de massale invoer van niet-hernieuwbare energie zoals gas uit Rusland en olie uit het Midden-Oosten. Miljarden euro's vloeien weg uit onze nationale economie naar deze energievoorzienende mastodonten. Tegelijkertijd slagen Europese overheden er niet in de hieruit voortvloeiende vervuiling en uitstoot van broeikasgassen aan te pakken.

REScoop gelooft dat burgers controle zouden moeten hebben over hun energieproductie, -transport, -distributie en -voorziening. Daarom steunt het burgers en hernieuwbare energiecoöperaties in hun strijd om energiedemocratie. Een van die energiecoöps is *Sifnos Island Cooperative*. Het Griekse eiland Sifnos is afhankelijk van ingevoerde diesel voor zijn elektriciteit, verwarming en koeling, voor een totale jaarlijkse kost van maar liefst 6,5 miljoen euro. Alertte burgers vormden als reactie een coöperatieve gesteund door de overheid, om te kijken naar mogelijkheden voor de exploitatie van hernieuwbare en natuurlijke energiebronnen. Vandaag heeft Sifnos een vergevorderd energieautonomieplan. Een uitgevoerde studie toont aan dat de geplande windmolenparken, zonnepanelen en waterkrachtcentrale op het eiland hen niet alleen energieautonomo zullen maken. Het ambitieuze plan dat is opgezet in samenwerking met de lokale overheid zal ook winstgevend zijn vanaf het eerste jaar en zal dat blijven zolang de energievraag behouden blijft. Het zal dan niet langer nodig zijn om dure fossiele brandstoffen in te voeren.

Caring is sharing

Een ander actueel onderwerp is de vergrijzing van onze bevolking, de bijhorende hogere kosten voor onze maatschappij en het gebrek aan veerkracht van onze welvaartsstaat om met deze trend om te gaan. Zorg wordt te duur en privatisering van de zorgsector is, in tegenstelling tot wat overheden ons willen doen geloven, niet altijd in het belang van de patiënt. Het leidt daarentegen eerder tot een strijd om de meeste winst.

In 2012, als reactie op de koelbloedige besparingsmaatregelen in de zorgsector in Nederland, verzamelden burgers van Austerlitz, een klein dorp nabij Utrecht, in een zorgcoöperatieve genaamd *Austerlitz Zorgt*. Hun doelstelling was het om bejaarden voor zolang ze dat wensen onafhankelijk in hun thuisdorp te laten wonen met de hulp van burger-vrijwilligers. Vandaag kan Austerlitz zijn bejaarden excellente zorg- en welzijnsfaciliteiten aanbieden tegen een lagere kost dan normaal dankzij de efficiënte steun en goede coördinatie van vrijwilligers in het dorp. In ruil voor de kostenbesparingen in het voordeel van de gemeente, worden de kosten van twee Austerlitz Zorgt-werknemers door de gemeente vergoed. Het systeem kan een succes genoemd worden, dankzij de steun en bijdragen van honderden burgers.

Enter Partnerstaat

Vergeleken met Austerlitz Zorgt, is de Noord-Italiaanse regio Emilia-Romagna 40 jaar voor op zijn tijd. De regio met als hoofdstad Bologna toont het enorme potentieel van samenwerkingen tussen staat en burgermaatschappij voor het algemeen welzijn van de economie en de bevolking. Reeds in de jaren 80 vonden sociale coöperaties de perfecte voedingsbodem in de voortdurende dysfunctie van overheidsprogramma's en -besparingen. Activiteiten door coöperaties als *CopAps* (voor mensen met een mentale afwijking) en niet-aflatende politieke druk liggen aan de basis van het huidige systeem van sociale diensten in Emilia-Romagna, waarbij sociale coöperaties een centrale rol vervullen. Alleen al in de stad Bologna wordt 87 procent van de sociale diensten van de stad aangeleverd via gemeentelijke contracten met sociale coöperaties. Emilia-Romagna staat intussen bekend voor zijn hoogste welvaartsniveau en laagste

werkloosheidscijfers van de hele Europese Unie. De regio toont op fantastische wijze aan hoe een overheid coöperatieve principes kan aanwenden als onderdeel van een publiek-civiele samenwerking voor economische en sociale ontwikkeling.

Anders gesteld, naast het dominante discours dat balanceert tussen de staat en de markt, toont het voorbeeld van Emilia-Romagna dat er een 'derde weg' bestaat om de samenleving te organiseren. Het voorziet in een meer autonome rol voor burgers als entiteit en daagt overheden uit om hun top-downbeleid achter zich te laten voor een meer horizontale vorm van beleidsvoering in de vorm van een zogenaamde partnerstaat. Het Emiliaanse model is een uniek voorbeeld van succesvolle coöperatie in een kapitalistische setting.

Alleen al in de stad Bologna wordt 87 procent van de sociale diensten van de stad aangeleverd via gemeentelijke contracten met sociale coöperaties. Emilia-Romagna staat intussen bekend voor zijn hoogste welvaartsniveau en laagste werkloosheidscijfers van de hele Europese Unie.

Een gelijkaardige trend zien we tevens in Barcelona. Coöperaties en burgerinitiatieven nemen er een steeds groter deel van de economie voor hun rekening voor het welzijn van de burgers en de lokale economie.

Fab Lab Barcelona bijvoorbeeld, is een netwerk van fab labs, ontwikkeld voor gemeenschappen als prototypingplatformen voor lokaal ondernemerschap. Het netwerk heeft tot doel toegang tot de tools, kennis en financiële middelen te verschaffen met het oog op educatie en innovatie, zodat iedereen (bijna) alles kan maken en derhalve kansen creëert om levens en werk te verbeteren. Zijn voornaamste begunstigden zijn gemeenschappen, opleidingsinstellingen en non-profitorganisaties. Fab Lab Barcelona is bovendien onderdeel van het *FAB City* project dat werd gelanceerd in 2011. Het omvat een internationale denktank van opiniemakers, fab lab adepten, makers, stadsplanners en vernieuwers die werken aan een paradigmaverandering van de huidige industriële economie waar de stad opereert volgens een lineair model van import van producten en de productie van afval, naar een nieuw stadsmodel voor lokaal productieve en globaal geconnecteerde zelfvoorzienende steden. Het is een ambitieuze manier om de veerkracht van de stad en zijn burgers te verhogen en om een meer ecologisch systeem te ontwikkelen waar samenwerking tussen steden, burgers en kenniscentra de basis vormen van wetenschappelijke kennis. Het is een geweldige economische kans omdat het nieuwe soorten jobs en beroepen creëert die gerelateerd zijn aan de kenniseconomie en de ontwikkeling en implementatie van nieuwe benaderingswijzen en technologische oplossingen.

Nog steeds in Barcelona vinden we een ander inspirerend initiatief genaamd *Guifi.net*. Guifi biedt een gratis, opensource-alternatief voor conventionele internetproviders, dankzij de interconnectie tussen zijn gebruikers. In 2008 hebben burgers in plattelandsgebieden waar telecomoperatoren niet wilden investeren om internet aan te bieden, hun eigen netwerk van interconnecties opgezet. Vandaag wordt Guifi beschouwd als 's werelds grootste community telecomnetwerk.

Naar een duurzame economie

Van Roemenië tot Nederland of Spanje, overal in Europa observeren we — ondanks de pessimistische stemming die Europa schijnt te overschaduwen — de sterke en bemoedigende opkomst van burgerinitiatieven. Want burgers hebben wel degelijk de macht en de wil om een verandering teweeg te brengen voor een beter leven voor iedereen. Overheden beschikken bovendien over de middelen om deze ontwikkelingen tot een succes te maken, en we zien dat vooral lokale en regionale overheden deze rol op zich lijken te nemen. Dus waarom niet, als burgers, samen deel uitmaken van deze beweging en ze sterker maken? Waarom niet, als lokale overheden, deze vonken van democratisch burgerschap verwelkomen, faciliteren en ondersteunen? Dit is een unieke kans voor de onder druk staande welvaartsstaat van de 20ste eeuw om te evolueren tot een meer progressieve partnerstaat voor de 21e eeuw.

Bio

Kati Van de Velde is master in de Communicatiewetenschappen. Ze werkt als boekingsagent voor muziekgroepen, daarnaast gaat zij op zoek naar duurzame alternatieven voor een meer solidaire samenleving. Ze is als projectmedewerker verbonden aan Denktank Oikos.

Eindnoten

1. <http://reciclarecreativa.ro>
2. <http://www.opendeskk.cc>
3. <http://rescoop.eu>
4. <http://www.sifnosislandcoop.gr>
5. <https://www.austerlitzzorgt.nl>
6. <http://www.copaps.it>
7. <http://www.greeneuropeanjournal.eu/institutional-diversity-for-resilient-societies/>
8. <http://fablabbcn.org>
9. <http://fab.city>
10. <http://www.guifi.net>